

Проблеми прилагођавања привредног система Југославије захтевима одбране

УДК 330.342(497.1):355

Доц. др *Радован Илић*, пуковник

У чланку се разматра адаптивност привредног система Југославије на захтев одбране, и то његових основних елемената. С обзиром на изузетно сложену проблематику привредног система и одбране, аутор је своје разматрање ограничио на индустрију, пољопривреду и саобраћај, за које сматра да имају стратегијски значај за одбрану земље. У чланку наглашава јачање одбрамбене способности земље (према материјалним могућностима) као један од основних задатака и циљева економског развоја земље у целини. У вези с тим, наглашава да је у остваривању тих задатака и циљева посебно значајно оспособљавање привредних делатности, а посебно индустрије, пољопривреде и саобраћаја, за функционисање у рату.

Привредно-системске промене определиле су карактер и ниво промена у свим сегментима друштва, па и у области одбране. При сагледавању тог утицаја треба узимати у обзир чињеницу да се радикална трансформација привредног система и његових основних елемената обавља у условима дубоке економске кризе, што ту трансформацију отежава, а прилагођавање и адаптацију на захтев одбране чини тежим, сложеним и споријим. С друге стране, систем одбране, остварујући своју функцију, гарантује најшире предуслове за развој привредних делатности које имају стратегијски значај за одбрану.

Увод

Истраживање проблематике привредног система једне земље и његових конститутивних елемената, као и њене одбране, веома је сложен и мултидисциплинаран задатак. Он се може операционализовати на различите начине, с различитим степеном апстракције, мање или више развијеним апаратом анализе и синтезе и класичним или модерним (компјутеризованим или некомпјутеризованим) поступцима. Међутим, општа карактеристика операционализованости истраживања те врсте састоји се у чињеници да се у економским разматрањима привредног система и његове структуре и система одбране једне државе не могу апстраховати утицаји друштвено-политичког и регионалног аспекта функционисања тако великог (народна привреда) система.

У савременој литератури из области развоја различитих дисциплина: теорије и политике развоја земаља, компаративних привредних

система развоја земаља и кибернетике, као најопштије науке о управљању (привредним и друштвеним) системима, јавља се заједничко схватање бројних и различитих теоретичара о постојању повратне спреге између физиономије привредног система и његових елемената и физиономије одбрана држава. При томе се, такође, као заједничко сазнање, наводи специфичност функционисања те повратне спреге у савременим условима, уз конфронтацију различитих развојних опција. У савременој југословенској литератури била су организована научна истраживања привредног система у оквиру Конзорцијума економских института Југославије, у којима је респектовано опредељење о повезаности система одбране земље са свим компонентама привредног система и економског развоја. Међу појединим истраживањима постоје разлике у интерпретацији појединих веза међу елементима система модерно изграђеног привређивања и модерно изграђеног система одбране. Но, ни у једном научно озбиљном истраживању није доведен у питање општедруштвени карактер одбране, нити неопходност адаптивбилности елемената привредног система на захтев одбране.

Припрема привредног система за функционисање у рату

Припрема привредног система веома је значајна за његово функционисање у рату, а економска ефикасност привреде у мирнодопским условима основна је претпоставка за успешне припреме. Посебну пажњу треба обратити на проблеме који би се појавили приликом евентуалног преласка са мирнодопске привреде на производњу и функционисање привредног система у ратним условима. Наиме, само се у идеалној ситуацији може очекивати задовољавајући степен снабдевености сировинама и другим репродукционим материјалима, као и задовољавајући степен подмирености стручном радном снагом, енергијом итд., па управо у вези с тим треба очекивати велике проблеме. Да би привредни систем добро функционисао у рату неопходан је задовољавајући степен пословно-техничке повезаности међу појединим гранама, посебно међу оним које су, због карактера производње, упућене једне на друге.

Могућност ратне производње треба размотрити уз одређене претпоставке, како у вези с карактером и правцима евентуалне агресије, тако и у вези са сагледивим потребама уопште, редоследом приоритета у потрошњи, алтернативним организовањем појединих система итд. Да би припреме биле квалитетније посебну пажњу треба посветити просторном размештају производње и система за пренос енергије, саобраћајним проблемима, зависности производње од увоза (сировине, енергија, опрема и технологија) из иностранства, и слично. Такође, треба размотрити питање резерви, и то сировинских и енергетских. Посебно је значајно оспособљавање људског потенцијала, а нарочито обезбеђење кадра који у ванредним ситуацијама и евентуалном рату може ефикасно да руководи привредом у целини, поготову привредним делатностима и гранама које имају посебан значај за одбрану.

Будући да је основна претпоставка ефикасне одбране економска снага земље у целини и појединих привредних грана (подразумевајући како организованост, тако и савремену ратну опрему и технику), југословенска привреда мора проналазити начине за оптималан друштвени и економски развој. У оквиру тога, не треба занемарити специфичност интереса безбедности и одбране земље где год се, као евентуална алтернатива, опредељују или се могу уградити и реализовати као модификација развојних усмерења у оквиру економске политике. При планирању припрема привреде за функционисање у ванредним ситуацијама и у рату треба посебну пажњу обратити на стање и услове који отежавају, а делом и онемогућавају већи ниво усклађености размештаја и мирнодопског развоја појединих привредних грана и система с интересима и ситуацијама које би боље одговарале евентуалним ратним условима. При томе треба сагледати специфичности производње у привредним гранама које су посебно значајне за одбрану, ниво привредних ресурса, размештај њихових производних капацитета, степен задовољавања потреба домаће потрошње, увозну зависност, могућност садашњег и будућег развоја и бројна друга питања везана за одбрану да би се успоставио оптималан модел припреме привредног система за функционисање у рату. С обзиром на то да су наведене привредне делатности од посебног друштвеног интереса како у мирнодопским, тако и у евентуалним ратним условима, треба валоризовати динамику и структуру производње сваке поједине привредне делатности и гране и указати на одговарајуће предности, али и на проблеме у вези с њиховом производњом.

Припрема привредних делатности за функционисање у рату

Један од основних задатака и циљева економског развоја јесте потреба за даљим јачањем одбрамбене способности земље према њеним материјалним могућностима. У остваривању тих задатака и циљева посебно је важно оспособљавање привредних делатности за функционисање у рату. Стратегијски значај имају следеће привредне делатности и гране: енергетика, металургија, прерађивачка индустрија, саобраћај, пољопривреда, прехранбена индустрија, водопривреда, машиноградња итд.¹

Припрема индустрије

Карактер савременог рата и место и улога индустрије у развоју и функционисању савремене привреде дају посебан значај индустрији у оквиру одбрамбених припрема друштва за одбрану. Искуства из прошлих светских ратова, нарочито из Другог светског рата, као и из

¹ С обзиром на обимност материје, задржаћемо се само на неким делатностима и гранама, као што су: индустрија, пољопривреда и саобраћај, које су, по нашем мишљењу, најзначајније.

недавно вођеног грађанског рата на просторима СФРЈ, показала су да на вођење рата и на његов исход не утичу само војници на фронту него и велика армија људи у истраживачко-развојним лабораторијама и производним халама. Чињеница да се све већи део животних потреба задовољава индустријском производњом, као и да се оружана борба води најсавременијим техничким средствима, указује на неопходност припреме индустрије за настављање производње у рату. Стога се у свету не поставља питање да ли је потребна припрема индустрије за рат, већ како је треба спроводити. Ако се узме у обзир чињеница да се смањује број запослених у привредним делатностима за време рата, настаје проблем обезбеђења људства за рад. Наиме, у случају рата, ангажовала би се у оружаној борби најпродуктивнија радна снага, а морале би се предузети и мере за заштиту индустрије од ратних дејстава (дислокације, поједностављење технолошких процеса, активирање капацитета из резерве итд.) која доводе до пада продуктивности рада и мноштва осталих негативних последица.

Продуктивност рада у индустријској производњи повећава се високим степеном примене механизације и аутоматизације, што се у ратним условима тешко може остварити. То се посебно односи на производњу са сложеним техничко-технолошким карактеристикама, у случају тежих облика агресије и на окупираним територијама. Такође, у ратним условима теже се могу остварити и разни облици техничко-производног повезивања производних предузећа путем кооперације, јер оно умногоме зависи од успешности функционисања саобраћаја и везе у рату. То значи да треба имати у виду одбрамбене и заштитне критеријуме при доношењу одлука о повезивању на принципу производне кооперације. Приликом решавања свих проблема везаних за одбрамбене припреме индустрије за функционисање у рату треба поћи од достигнутог нивоа, потреба и могућности за даљу индустријализацију и од усвојене одбрамбене концепције. Стога припрема индустрије треба да буде интегрални део целокупних одбрамбених припрема, а не класични облик милитаризације или стварања војноиндустријских комплекса. Значајна претпоставка за даљи развој индустрије и јачање одбрамбене способности земље јесте наредна етапа индустријализације која омогућава експанзију у производњи (пре свега сировина, енергетике и хране), уз истовремено веће ослањање на домаће потенцијале. При томе је посебно значајан развој црне и обојене металургије, енергетике, прерађивачке индустрије и друго.

У вези с енергетиком, посебну пажњу треба посветити припреми електропривреде. При томе треба обратити пажњу на распоред капацитета хидроелектрана и термоелектрана. Даље, треба успоставити оптималну организацију електроенергетског система, који је сада децентрализован. То се, вероватно, може постићи власничким реструктурирањем великих система из друштвене у државну својину, што је делимично учињено. Укупна производња југословенских електроана (термоелек-

тране и хидроелектране) износила је 1994. године 35.328 милиона kWh². Од тога је 11.127 милиона kWh отпало на хидроелектране и 21.201 милиона kWh на термоелектране. У одређеним етапама развоја наше привреде потрошња електроенергије је премашивала производњу, па смо били принуђени да увозимо електричну енергију. Осим тога што је производња електроенергетског система била мања од потрошње, она је и прилично зависила од хидролошке ситуације, нарочито у зимским месецима.

Енергетска криза у свету негативно се одразила на енергетске прилике у СР Југославији и изазвала одређене преоријентације у коришћењу енергетских потенцијала. Претходна Југославија није могла ефикасно да превлада негативне утицаје међународних економских прилика, па се то одразило на тренутно енергетско стање у СР Југославији. Поред тога, наша земља још увек умногоме зависи од увоза опреме за електране.³ Стога се јавља потреба за коришћењем кредита за производњу, како производних, тако и преносних капацитета. С обзиром на техничке и економске разлоге, у СРЈ треба изграђивати централе веће појединачне снаге од 300, 500 и 600 MW. Међутим, у ратним условима се управо у таквим системима, најтеже превладавају проблеми (разна оштећења и друго). Када је реч о термоелектранама, због погодности транспорта и употребе, биле би повољније оне на течна горива од термоелектрана на угаљ, под претпоставком да постоји несметано снабдевање горивом. Хидроелектране су, углавном, погодније од термоелектрана за производњу електроенергије и у миру и у рату. Међутим, изван број већих хидроелектрана био би у рату изван погона. Која би од великих електрана била изван погона зависи од варијанте агресије на СР Југославију. Нарочито су важне акумулативне хидроелектране, зато што обезбеђују одређени степен независности, односно њихов рад не зависи од тренутних хидролошких прилика.

Технолошки и економски разлози од којих се најчешће полази приликом изградње енергетских објеката не поклапају се увек с одбрамбеним разлозима, па је задатак друштва да у вези с тим нађе оптимално решење. Ако се анализирају искуства стечена кроз рад нашег електроенергетског система у ванредним условима (распад система, велике хаварије итд.), који се могу упоредити с ратним условима, може се закључити да је за спровођење ванредног стања, односно за уклањање последица, неопходан одређени аутоматизам у спровођењу одређених мера и обављању конкретних задатака. У случају непосредне ратне опасности, уколико нема значајних оштећења и док функционише као целина, електроенергетски систем СРЈ највероватније би обезбедио потребну количину електричне енергије ратним потрошачима, али уз одређена ограничења. Но, када је реч о ратним условима, треба рачунати с распадом електроенергетског система СРЈ на више мањих

² У СФРЈ 1985. године износила је 74.931 милиона kWh што нам говори да СРЈ производи 47 одсто енергије у односу на СФР Југославију.

³ Тај проблем је посебно изражен за време међународне блокаде наше земље.

система. С обзиром на то, стручна је процена да се задовољавање потреба у електроенергији у рату своди, у најповољнијем случају, на 50 одсто од укупних капацитета у миру. Тако је процењено и приликом разматрања те проблематике у СФР Југославији.⁴

Иspoљене слабости у функционисању електропривреде у миру упућују на потребу да се брже развија и оспособљава за функционисање у ратним условима. Мирнодопски развој електропривреде треба на задовољавајући начин да прате одговарајуће заједничке одбрамбене припреме југословенског електропривредног система, јер се тако могу обезбедити услови за што ефикасније коришћење хидроелектрана у ратним условима. То, поред осталог, подразумева и ефикасно обезбеђење великих брана. У рату се не може рачунати на рад већине великих електрана, што треба узимати у обзир приликом планирања потрошње електроенергије. Због угрожености преносне мреже нужно је обезбедити стручни кадар и резерве елемената за евентуалне импровизације, што се нарочито односи на електромережу снаге 110 kV.⁵

Врсте и обим савезних робних резерви за потребе електропривреде не одговарају потребама. Када је реч о процесу развоја електропривреде у наредном периоду, треба интензивно радити на смањивању увозне зависности СРЈ освајањем сопствене производње потребне опреме и уређаја. Наша електропривреда у својим развојним плановима треба да обухвати и одбрамбену компоненту и обезбеди могући степен усклађености између економских интереса у миру, с једне стране, и потребне отпорности нашег електроенергетског система у ратним условима, с друге стране.

У оквиру обраде проблематике везане за енергетику посебно значајно место има угаљ. Наиме, с обзиром на то да чини основу нашег природног енергетског богатства, као и на потребу за ослањањем на домаће изворе, резерве угља морају имати посебан значај у структури укупних енергетских резерви. Активирање термоелектрана на угаљ захтева и повећање капацитета рудника угља, и то како проширивањем постојећих, тако и отварањем нових. Резерве угља у СРЈ обухватају укупне количине каменог угља, мрког угља и лигнита, а у укупној структури преовладава лигнит. Структура укупне производње угља је неповољна. У 1994. укупно је произведено 38.351.000 тона, од тога 82.000 тона каменог угља или 0,21 одсто, 529.000 тона мрког угља или 1,38 одсто, и 37.740.000 тона лигнита или 96,4 одсто. Могућности

⁴ Међурепубличко-покрајински пројекат ОНО и ДСЗ СФРЈ. Потпројекат: *Припремљеност привреде за ОНО и ДСЗ у изванредним приликама и у рату* (сводна студија), варијанта III, Загреб-Нови Сад, 1986, стр. 168.

⁵ За југословенски електроенергетски систем је карактеристично да је већина великих електрана прикључена на преносну мрежу напона 220 и 400 kV. Испадање из погона тога дела преносне мреже, уствари редуцирала би снагу приступачних електроенергетских извора на 1/3. Због тога би са становишта одбране требало посебну пажњу посветити преносној мрежи напона 110 kV и изворима електроенергије који се могу прикључити на ту мрежу и на ниже напонске мреже преноса. Видети пројект: *Општенародна одбрана и ДСЗ у ванредним приликама и у рату*, Београд, 1989, стр. 113.

коришћења резерви угља зависе од начина експлоатације и искористивих количина. Сматра се да се површинском експлоатацијом може искористити 90 одсто угља који је сврстан у билансне резерве.⁶

На територији СРЈ има релативно много басена угља. Међутим, експлоатише се само мањи број, преовладавају затворени рудници или лежишта и појаве чије резерве не омогућавају економски оправдану трајну експлоатацију. У експлоатацији свих врста угља у СРЈ може се уочити неповољан однос активних и затворених рудника, као и експлоатисаних и неексплоатисаних лежишта и појава. Узроци за то су одувек били технолошке природе. Економска оправданост се анализира тек у последњих неколико деценија. Од Другог светског рата производња угља повећавала се променљивим темпом, што показују и следећи подаци:

Табела 1

Врста угља (у хиљадама т)	1955.	1965.	1975.	1985.	1989.	1990.	1991.	1992.	1993.	1994.
УКУПНО:	4.080	11.207	16.316	41.267	44.503	45.491	40.410	40.105	37.434	38.351
Камени	334	401	243	137	132	137	122	102	73	8
Мрки	1.414	1.659	1.209	916	768	676	690	703	531	529
Лигнит	2.279	8.606	14.863	40.214	43.603	44.676	39.598	39.300	36.829	37.740

Извор: Статистички годишњак Југославије, Савезни завод за статистику, Београд, 1995, бр. 215.

С обзиром на то да је угаљ стратегијска сировина, његова производња се мора наставити и у рату, па и у најтежим условима. У рату би се потребе за угљем повећале, јер би се изменила структура потрошње. Вероватно би угаљ у рату користили и они који су у миру користили нафту, плин или електричну енергију. У термоелектранама би производња била веома неравномерна, поготову када је реч о термоелектранама које су лоциране далеко од рудника. С обзиром на то да би се у ратним условима вероватно користила и парна вуча, која је у миру сведена на минимум, и то би повећало потребу за потрошњом угља. Анализе производне структуре показују да би несташнице мрког угља погодили црну металургију и гране базе и прерађивачке индустрије, као и производњу разне дрвене грађе и финалних производа од дрвета.

Када је реч о рударству, не може се говорити о премештању капацитета у целини или дела капацитета, али се дугорочним планирањем могу створити услови за одређену промену размештаја експлоатације. Уколико се рудници који у миру немају економског оправдања припреме за брзо активирање, у рату се одређени број таквих нових рудника може отворити, чиме би се променио и укупни размештај. У условима великих инвестиционих улагања и несигурног тржишта пове-

⁶ Када је реч о југословенским резервама више од 80% енергије може се добити површинском експлоатацијом, али се 86% те енергије односи на лигнит.

ћаће се ризик при отварању великих рудника. Те потешкоће се могу делимично ублажити отварањем мањих рудника, који могу снабдевати своје уже подручје, поготову ако се налазе уз неког већег потрошача или на рубу урбанистичког подручја. Поред осталог, мали рудници се лакше могу опремити машинама и уређајима из домаће производње.

Од Другог светског рата цена нафте на светском тржишту је расла и опадала, што се одражавало на енергетско стање у нашој земљи, али Југославија није изналазила одговарајућа привредносистемска решења. Зато у новим условима привредног развоја посебну пажњу треба посветити даљем развоју нафтне привреде СРЈ, при чему треба водити рачуна о њеној улози у оквиру енергетског система СР Југославије. Производња нафте у хиљадама тона по годинама је следећа:⁷

Година	Производња у хиљадама тона
1965.	0,31
1975.	1.018
1986.	1.127
1989.	1.090
1990.	1.063
1991.	1.100
1992.	1.165
1993.	1.146
1994.	1.076

У послератном периоду производња нафте се стално повећавала мада је неких година било и одређених падова. Тако је, на пример, 1985. године производња нафте била за 49 тона већа него у 1994. години.

Снабдевање течним горивима у СРЈ знатно зависи од увоза из иностранства. Нафта се углавном увози из Русије, али и из других земаља широм света. Велики напори и средства улажу се у повећање домаће производње нафте, али нису постигнути жељени ефекти. Опрема и технологија које се користе у југословенским рафинеријама углавном су увозне, и то из западних земаља, а делом и из Русије. Наша машиноградња је оспособљена за изградњу једноставније опреме, за примарну прераду и транспорт нафте и плина, тако да се та опрема примењује у новоизграђеним рафинеријама. Међутим, посебан проблем су различите технологије, што смањује могућност веће сарадње у оквиру нафтне привреде у кризним ситуацијама. Наиме, нафтна привреда СРЈ још увек није постигла потребан ниво развоја примарне и секундарне енергије, нити има довољно капацитета петрохемије, што утиче на валоризацију енергије.⁸ Производња деривата и нафте у хиљадама тона у 1994. години износила је:⁹

⁷ Статистички годишњак Југославије, 1995. године, Савезни завод за статистику, Београд, 1995, стр. 214.

⁸ У СРЈ сада се производи око 1,07 одсто милиона тона сирове нафте (Статистички годишњак Југославије, исто, стр. 215).

⁹ Исто, стр. 215.

1. Сирови бензин	147
2. Остали бензин	76
3. Петролеј	18
4. Дизел гориво	298
5. Уље за ложење	347
6. Мазива уља	179
7. Битумен	34
8. Течни гас	12

Произвођене количине деривата и нафте ни из близа нису биле довољне за задовољавање свих потреба у СРЈ, што значи оријентацију на њихов увоз. Домаћа производња је мања од увоза за скоро три пута, што је представљало посебну тешкоћу у време санкција према нашој земљи од стране међународне заједнице. У ратним условима, у оквиру снабдевања потребним количинама нафте и плина посебан значај добијају домаћи ресурси, без обзира на то што нису довољни за покривање укупних потреба, јер у ратним условима одређени део приоритетних потреба мора бити подмириван из домаћих извора. Зато је веома важно да се обезбеде услови за њихову континуирану експлоатацију. Сада се у СРЈ производи годишње око 1,83 милиона тона нафте, што може покривати мање од трећине укупних потреба. С обзиром на повремене поремећаје на светском тржишту нафте и посебне изворе за развој vlastите производње, требало би интензивније радити на истраживању нових лежишта нафте на тлу наше земље.¹⁰

У структури енергетске потрошње у СРЈ дошло је до промене под утицајем светске енергетске кризе и ратног стања на подручју претходне Југославије. Реч је о прилагођавању и преоријентацији са нафте на угљ, која је могућа, али не у свим сегментима потрошње. То се посебно односи на потребе ВЈ и остале потребе одбране, па још у миру треба предузети мере да се тај проблем ублажи. Такође, правовремено и из више извора, треба обезбедити неопходан увоз нафте и природног плина. Прераду нафте у ратним условима треба наставити све док је то могуће. Зато тежиште ратних припрема треба усмерити ка формирању резерви нафтних деривата. Наиме, треба обезбедити резерве нафте које одговарају 90-дневној мирнодопској потреби и распоредити их на стратегијске локације, и то на целој територији СР Југославије.

Црну металургију треба брже развијати и убудуће се оријентисати на обезбеђење привреде челиком из домаће производње. Веома је важно да се повећа степен искоришћења капацитета и да се првенствено користе домаћа руда и челични отпаци из сопствених извора. Челик се и даље примењује у многим областима живота, па је веома важно стварање услова за даљи развој те индустријске гране, од које умногоме

¹⁰ То је и разлог што је ремонт Рафинерије у Панчеву при крају и постројења су спремна за производњу. Планом је било предвиђено да се само у јуну преради 200.000 тона нафте („Политика“ од 11. јуна 1996, стр. 1).

зависи и развој бројних других грана (машиноградња, металопрерађивачка индустрија, бродоградња и индустрија превозних средстава итд.).

Досадашњи развој наше црне металургије карактерише неусклађен развој њених производних капацитета. На једној страни се јављају тржишне потребе (количина, асортиман и квалитет), а на другој – несинхронизован начин производње. То је довело до изразите диспропорције између капацитета екстрактивног и прерађивачког сектора те базне индустрије, што се одразило и на укупну производњу и потрошњу челика у нашој земљи.¹¹ Производи црне металургије спадају у важне стратегијске материјале и због тога што се знатан део наоружања и војне опреме израђује од разних врста челика. Објекти црне металургије СРЈ велики су по површини, а концентрисани су на малом броју локалитета, што је неповољно с аспекта одбране земље. С обзиром на то да капацитети црне металургије имају континуирану производњу, њихов рад у ратним условима биће знатно отежан, јер се у таквим условима тешко могу (скоро да и не могу) обезбедити мазут, електрична енергија, угаљ за коксирање и друге сировине. Уз то, капацитети црне металургије су веома неподесни за евентуално премештање. То су, углавном, основна средства, по правилу непокретна. Веома се тешко могу заштитити и маскирати, па у рату трпе велика разарања, што треба узимати у обзир приликом припреме тих капацитета за рад у рату. Реч је, дакле, и о свим домаћим налазиштима сировина и горива потребним у тој грани привреде. Интензивирањем истраживачког рада треба наћи могућност да се дефицитарни материјал супституише и да се уведе другачији технолошки поступци у одређеним условима.

Обојену металургију такође треба усмерити на највеће могуће коришћење домаћих сировинских извора ради њиховог коришћења у евентуалном рату. Обојена металургија чини основу развоја неколико великих индустријских грана: електроиндустрије, машиноградње, бродоградње, аутомобилске индустрије, авионске индустрије, грађевинарства и војне индустрије. Када је реч о обојеној металургији СРЈ, она у потпуности или већим делом задовољава потребе СРЈ и у новим условима могла би знатно да учествује у извозу. Југославија је произвођач свих обојених метала, па располаже знатним резервама већине обојених метала (бакар, олово, цинк, никал, алуминијум). Те резерве износе: бакра око 300 милиона тона, олова и цинка око 100 милиона тона, око 60 милиона тона никла итд. Међутим, и у случају обојене металургије постоји неравноправан распоред капацитета. То се посебно односи на неискоришћеност капацитета рудника и одговарајућих металуршких капацитета, као и на металуршке капацитете и прераду метала. Сасвим је сигурно да би производња обојених метала у ратним

¹¹ У производњи и потрошњи челика СРЈ много заостаје како за индустријски развијеним земљама, тако и у подмиривању властитих потреба. Оцењује се да би производња тог метала могла да се повећа са садашњих 1,83 милиона тона на око 4,5 милиона тона у 2000. години (*Статистички годишњак Југославије*, исто, стр. 216).

условима имала великих тешкоћа. Рад капацитета обојене металургије је тешко или немогуће одржавати у рату, јер на налазиштима руде обојених метала преовладавају дневни копови, развијени на великим површинама и с континуираним технолошким процесима. Веома је важно да се очува континуитет производње обојених метала, али постоји опасност да настану потешкоће са снабдевањем енергијом (електрична енергија, мазут и друго) и појединим важним репродукционим материјалом који се у мирнодопским условима претежно увози. Осим тога, треба очекивати и извесне тешкоће у обезбеђењу радне снаге, а проблем може бити и транспорт. С обзиром на све то, може се претпоставити да би се производња обојених метала у ратним условима смањила за око 30–40 одсто. Иако Југославија има довољно сировина потребних за производњу олова, цинка, живе и антимона, проблем је обезбеђење електричне енергије, посебно када је реч о електролизи цинка, за коју су потребне велике количине електричне енергије.

Са становишта одбрамбених припрема, посебан значај у оквиру обојене металургије имају хемијски извори струје (акумулатори и батерије). Производња акумулатора се обезбеђује властитим сировинама, док производња батерија зависи од увозних сировина, па још у миру треба створити одређене резерве сировина и репроматеријала. Упоредо с тим, треба размотрити и питање супституције увозних сировина домаћим, а веома је значајно и питање просторног размештаја капацитета, јер су локације у великим градовима мање подобне с аспекта ратних потреба.

Један од најзначајнијих сектора индустрије у Југославији јесте металопрерађивачка индустрија, која може имати велики значај у дугорочном привредном развоју земље. Машиноградња и производња електроопреме и електронских, пнеуматских и саобраћајних средстава спадају у пропульзивније индустријске делатности на постојећем нивоу привредне развијености. Када је реч о одбрамбеним припремама металопрерађивачке индустрије, посебно је значајно њено опремање савременим машинама радилицама из домаће производње, ослобађање од велике увозне зависности итд. Уз поштовање одбрамбених критеријума, у металопрерађивачкој индустрији треба наставити развој, освајање и производњу висококвалитетних и прецизних стандардних алата за аутомате, агрегате и програмске машине радилице итд.

Бродоградња је једна од војноиндустријских грана и има посебан значај за одбрану земље. Она се већ афирмисала у производњи за потребе привреде и војске. Као и код свих осталих делатности, у бродоградњи постоје одређени проблеми око припрема за рад у ратним условима. Међутим, при припреми бродоградње постоје и одређени специфични проблеми, а један од њих је дужина производног циклуса. Наиме, производни циклус брода траје више од три месеца, односно годину, две, па и више, зависно од сложености и величине брода. С обзиром на то да се бродови производе на основу широке кооперације, треба очекивати и одређене сметње у производњи. Капацитете бродо-

градње треба поставити тако да се могу лако преоријентисати на обављање ремонтних услуга.

Могућности за развој агроиндустријског комплекса у целини прехранбена индустрија није искористила. Унапређење и развој прехранбене индустрије могу позитивно да утичу на развој пољопривредне производње, што би побољшало обезбеђење исхране у рату. У оквиру припреме индустрије за функционисање у рату веома је значајно равноправно лоцирање прехранбених погона по целој територији СР Југославије.¹²

Ради задовољавања потреба одбране треба развијати и текстилну индустрију и индустрију коже и обуће и обезбедити оптимално равномеран распоред њихових капацитета. Посебну пажњу треба обратити на капацитете који се могу лако и брзо преоријентисати на производњу за потребе војске и становништва у рату. Поред осталог, та грана индустрије треба да обезбеди одређене резерве репроматеријала у рату и да повећа коришћење инсталираних машина и опреме из домаће производње, као и сировинске базе у земљи. С обзиром на то да та индустријска грана треба у рату да обезбеди неопходне сировине, неопходно је да се створе услови за производњу домаћих влакана, и то како природних, тако и вештачких, па та влакна треба више да се користе у укупној потрошњи сировина. Више је него сигурно да ће се развој индустрије коже и обуће одвијати у отежаним условима, поготову када је реч о обезбеђењу сировина. Да би се тај проблем ублажио решење треба тражити у повећању производње коже у земљи и супституцији вештачком кожом. Осим наведених грана индустрије, за рад у рату треба припремити и индустрију грађевинског материјала, производњу и прераду неметала итд.

Приликом просторног размештаја капацитета индустрије једне земље треба водити рачуна о њиховој подобности за експлоатацију у ратним условима. О томе треба мислити не само при изградњи наменских капацитета за производњу наоружања и војне опреме (тзв. војна индустрија у миру) већ и при лоцирању својих капацитета који су значајни за снабдевање оружаних снага и становништва у ратним условима. Досадашња искуства из Другог светског рата, а нарочито из локалних ратова након њега, показала су да је обезбеђење растреситости стамбених и индустријских објеката посебно значајно за успешан рад индустрије у рату. При изградњи индустријских постројења треба обратити пажњу на избор конструкције и оптималан распоред индустријских зграда како би се евентуална оштећења могла брзо санирати након активности агресора. Треба, у ствари, индустријске капацитете лоцирати ближе изворима сировина и енергије и у рејонима до којих се може

¹² Потребно је стимулисати равномерније лоцирање резерви прехранбених артикала и прерађивачке индустрије у брдско-планинском подручју. Упоредо с развојем пољопривреде и сточарства, на брдско-планинским подручјима неопходно је изградити и одређене капацитете прехранбене индустрије (Никола Чубра, *Економика ОНО*, „Пословна политика“, Београд, 1995, стр. 111).

лакше доћи. Значи, локација близу извора сировина и енергије и обезбеђење прилаза основни су услов за ефикасно функционисање индустрије у ратним условима. Организација транспорта готових производа може и у рату да буде јако сложена, што, такође, треба узимати у обзир при лоцирању индустријских капацитета.

Оријентација на масовни увоз сировина може штетно да делује на функционисање индустрије у рату, поготову ако се те сировине не могу набавити из домаћих извора. Зато је у ратним условима веома значајно питање замене увозних сировина домаћим сировинама, и треба га узимати у обзир приликом доношења инвестиционих одлука у предузећима. Повећање ефикасности производње индустријских капацитета у миру основна је претпоставка њеног функционисања у рату. Чињеница да је ниво развијености индустрије Југославије достигао једва трећину индустријски развијених земаља¹³ указује на озбиљне тешкоће у развоју индустрије у миру, што ће, свакако, отежавати и њено успешно функционисање у евентуалном рату.

Припрема пољопривреде за функционисање у рату

Пољопривредна производња у СРЈ има неповољан економски положај од Другог светског рата, што је посебно наглашено у примарној расподели и у оствареној акумулацији. Преливање значајног дела дохотка у друге привредне области и гране довело је до смањења инвестиционе способности пољопривреде, а у вези с тим и до изостајања ефеката које пољопривреда може да оствари у производњи. У периоду од 1948. до 1994. године обим пољопривредне производње повећан је неколико пута, или просечно годишње око 2,6 одсто.¹⁴ Учешће пољопривреде у друштвеном производу земље износило је, просечно, три одсто, а у привредним инвестицијама 2,04 одсто годишње. Дакле, удео пољопривреде у укупним привредним инвестицијама био је нешто мањи од њеног учешћа у укупном друштвеном производу и није утицао на раст њене акумулативне и репродуктивне способности. У међувремену, дошло је до релативно брзог трансфера становништва из пољопривреде у друге привредне гране, нарочито младог кадра.¹⁵ У пољопривреди је живи рад супституисан средствима за рад, што је неминовно довело до повећања продуктивности рада. Структура пољопривредног становништва према активности следећа је:¹⁶

– укупно становништво	1.738.078 или 100 одсто,
– активно	1.061.488 или 61,1 одсто,
– издржавано	676.590 или 38,9 одсто.

¹³ Опширније: Никола Чубра, *исто*, стр. 113.

¹⁴ Југославија 1945–1985. године, Савезни завод за статистику, 1986, стр.90, и *Статистички годишњак Југославије*, за 1996. годину.

¹⁵ У другој половини 20. века десиле су се велике промене у пољопривреди и на селу. Индустријализација земље утицала је на брже пресељење становништва из села у град.

¹⁶ *Статистички годишњак Југославије*, 1995, стр. 54.

Табела 2

Ред. бр.	Производ	Површина (у хиљадама ха)	Проценат
1.	УКУПНО	4.875	100%
2.	Пшеница	908	18,52
3.	Кукуруз	1.396	28,63
4.	Шећерна репа	72	1,48
5.	Сунцокрет	161	3,30
6.	Соја	49	1,00

Структура обрадиве површине у СР Југославији

Табела 3

Ред. бр.	Културе (у хиљадама тона)	1990.	1991.	1992.	1993.	1994.
1.	Пшеница	3.869	4.109	2.101	3.049	3.249
2.	Кукуруз	3.623	7.818	4.513	4.002	4.724
3.	Шећерна репа	4.363	4.719	2.764	1.292	2.238
4.	Сунцокрет	351	376	359	389	294
5.	Кромпир	752	928	807	647	844
6.	Грожђе	376	596	394	397	464
7.	Шљиве	372	365	374	519	430

Производња ратарских култура по годинама

Пшеница и кукуруз заузимају око 50 одсто обрадиве површине. Површина под пшеницом у последњих пет година износи 908 хиљада хектара, а под кукурузом 1.396 хиљада хектара. У периоду од 1990. до 1994. године производња пшенице је осцилирала. Најмања је била 1992. године – само 2.101 хиљада тона, а најбоља 1991. године – 4.109 хиљада тона. Око 30 одсто обрадивих површина засејано је кукурузом. Најмање је произведено 1990. године – 3.623 хиљаде тона, а највише 1991. године – 7.818 хиљада тона. У посматраном периоду производња шећерне репе углавном је опадала. Највећа производња је остварена 1991. године, а најмања 1993. године. Производња сунцокрета је осцилирала, тако да је била највећа у 1993. години, када је износила 389 хиљада тона, а најмања у 1994. години – само 294 хиљаде тона. Производња кромпира такође је осцилирала из године у годину. Најмања је била у 1993. години – само 647 хиљада тона, а највећа 1991. године, када је износила 928 хиљада тона. Производња грожђа и шљива је у благом порасту, тако да су произведене скоро највеће количине 1994. године, и то 464 хиљаде тона грожђа и 430 хиљада тона шљиве. Наведено кретање производње наведених култура проузроковано је сложеном међународном ситуацијом и блокадом наше земље од стране међународне заједнице.

Сточарска производња, у посматраном периоду, била је у стагнацији због опште неповољне економске ситуације у нашој земљи, што је приказано на следећој табели.¹⁷

¹⁷ Статистички годишњак Југославије, 1995. стр. 177–181.

Табела 4

Ред. бр.	Артикли хране (у хиљадама тона)	1990.	1991.	1992.	1993.	1994.
1.	Месо	1.060	939	865	888	838
2.	Говеђе	161	135	117	145	119
3.	Свињско	291	254	246	252	245
4.	Овчије	32	29	26	29	30
5.	Живинско	113	110	86	77	77
6.	Коњско	0	0	0	0	0
7.	Изнутрице	36	33	33	35	33
8.	Свињско месо – полутке	428	378	357	350	334
9.	Млеко – милион литара	1.956	1.825	1.851	1.763	1.889
10.	Јаја – милион комада	1.960	1.692	1.638	1.623	1.646

Из табеле се може уочити да је производња меса стагнирала или опадала из године у годину. Такође, производња млека и јаја је у благом опадању. Ради задовољавања потреба одбране земље и исхране становништва у рату ту производњу треба подићи на много виши ниво.

У последњих пет година гаји се око 96 хиљада коња. Међутим, њихов број стално опада, што показују следећи подаци:

Година	Број коња (у хиљадама)
1965.	470
1975.	360
1985.	153
1988.	120
1989.	110
1990.	98
1991.	94
1992.	89
1993.	82
1994.	82
1995.	96

Број коња опада по стопи од 7,32 одсто. Темпо пада броја коња нарочито се испољава на подручју Војводине, где је стопа опадања достигла чак 13,25 одсто. Очигледно је да се процес супституције коња механичком вучом одражава на број коња у нашој земљи.

Број говеда од 1965. године креће се од 1.950 до 2.836 хиљада грла. Кретање броја говеда у СРЈ показују следећи подаци:

Година	Број говеда (у хиљадама)
1965.	2.298
1975.	2.836
1985.	2.436
1988.	2.280

1989.	2.215
1990.	2.168
1991.	2.096
1992.	1.975
1993.	1.991
1994.	1.809
1995.	1.950

Из табеле се види да је број говеда стално опадао. До тога је дошло због промена у индивидуалном сектору, јер је број говеда у друштвеном сектору непромењен.

Овце се претежно гаје у оквиру индивидуалног сектора производње, наиме, друштвени сектор гаји само 3,4 одсто оваца, односно 3,2 одсто за приплод. Укупан број оваца из године у годину стагнира или опада, што потврђују следећи подаци:

Година	Број оваца (у хиљадама)
1965.	4.562
1975.	3.641
1985.	3.113
1988.	3.142
1989.	3.064
1990.	3.007
1991.	3.044
1992.	2.715
1993.	2.752
1994.	2.636
1995.	2.671

Број свиња у нашој земљи по годинама:

Година	Број свиња (у хиљадама)
1965.	3.507
1975.	4.148
1985.	4.380
1988.	4.981
1989.	4.398
1990.	4.325
1991.	4.354
1992.	3.844
1993.	4.092
1994.	3.693
1995.	4.192

Од укупног броја свиња друштвени сектор гаји само око 20 одсто, а остало гаје индивидуални произвођачи.

Значај пољопривреде у миру огледа се у основним функцијама које она обавља за потребе друштва, и то почев од исхране становништва, производње сировине за потребе индустрије, до учешћа у спољнотрговинској размени итд. Пољопривреда је велики потрошач индустријских производа. Њеним развојем јача се економски потенцијал земље, чиме се стварају објективне могућности и за јачање одбране. Убрзани развој пољопривредне производње један је од основних циљева стратегије друштвеног развоја привреде. У условима савременог рата значај пољопривредне производње биће много већи, поготову што ће производња бити знатно умањена, а потрошња пољопривредних производа повећана. С обзиром на чињеницу да садашња производња значајно не превазилази потребе, као и на то да ће увоз у рату бити ограничен, проблем пољопривредне производње и снабдевања пољопривредно-прехранбеним производима много је деликатан.

Ограничења и квалитет исхране војске и становништва у рату значајно се одражавају на борбену готовост и моралну снагу. Без обзира на то какве су резерве, оне не могу умањити значај пољопривредне производње у рату, јер се њима не могу задовољити потребе на дужи рок. Зато, основни извор хране за дугорочни рат мора бити организована производња у рату, којој треба да претходе квалитетне припреме у миру. И у ратним условима пољопривреда мора остати сировинска база прехранбеној индустрији. Заправо, највећи део прехранбене индустрије не може да обезбеди неопходне резерве за ратну производњу, већ се искључиво њима снабдева из текуће производње.

Ратни услови су најтежи услови у којима може да се нађе друштво као целина, па се оправдано поставља питање како обезбедити основне животне потребе и биолошку егзистенцију становништва и војске.¹⁸ У условима савременог рата биће знатно отежана пољопривредна производња, а то ће се одразити на обим, структуру и висину приноса пољопривредних производа. Наиме, у рату ће доћи до бројних потешкоћа: несташница радне снаге, недостатак механизације, недостатак семена, погонског горива, мазива, резервних делова, средстава за прихрањивање и заштиту биља, недостатак транспортних средстава, енергије, воде, смештајних капацитета итд. Осим тога, у савременом рату треба очекивати масовно уништавање култура у току вегетације, као и пљачку, промену структуре производње и повећану потрошњу. На самом почетку рата доћи ће до несташнице радне снаге, јер ће најспособнија и најквалитетнија радна снага бити мобилисана, па ће пољопривредна производња бити организована на радно екстензиван на-

¹⁸ Нека друга потребна добра у рату могу се укинути. Међутим, исхрана је неопходна за биолошки опстанак и активности свих учесника оружане борбе и отпора. Због тога исхрана, по значају, добија не само медицинско-биолошку већ и морално-политичку, па, према томе, и стратегијску димензију једнако важну за војску и становништво (опширније: др Рајко Дамјановић, *Пољопривреда у ОНОР-у*, ВИНЦ, Београд, 1986, стр. 75).

чин – користиће се сточна запрега, радна снага и ручни алат. Употреба нуклеарног, биолошког и хемијског оружја за масовно уништавање биљних производа може изазвати веома тешке последице због уништења и контаминације пољопривредних производа, јер њихово дејство још увек није сасвим проучено. Рат ће, преко пољопривреде, веома утицати на прехранбену индустрију, јер је она најтешње повезана са пољопривредом, па ће њени капацитети остати без основних сировина.

Целовита и квалитетна процена основних чинилаца пољопривредне производње у рату, њени задаци и улога, јединствена су основа за израду планова припреме привредних предузећа, општина, република и СРЈ у целини за рад у рату. *Закон о одбрани* обавезује, односно предвиђа да и друга правна лица првенствено производе предмете, односно обављају услуге од посебног интереса за одбрану земље, које одређује Савезна влада.¹⁹

Снабдевање храном у рату је посебно значајно, па се од општине до федерације израђују биланси исхране ради што реалнијег сагледавања могућности за обезбеђење храном. Реч је о тзв. билансима производних могућности, који се израђују на основу расположивих капацитета друштвених и индивидуалних газдинстава по појединим општинама. Биланси исхране у рату израђују се на основу норми рационалног снабдевања, по чему се једино разликују од мирнодопских биланса. Потребе хране у случају рата прорачунавају се посебно за исхрану ВЈ, становништво, за исхрану стоке и остале потребе. До реалних промена могућности за обезбеђење исхране на одређеној територији може се доћи поређењем биланса производних могућности (извори снабдевања) и биланса потреба хране. Сва производња у пољопривреди мора бити евидентирана и организовано дистрибуирана. Основни извори снабдевања пољопривредним производима у рату су: домаћа пољопривредна производња, робне резерве, увоз из пријатељских земаља и ратни плен.

Прописима о промету роба и снабдевању у рату и у току непосредне ратне опасности прописује се обавезан откуп пољопривредних производа, који обухвата: пшеницу, раж, кукуруз, овас, јечам, пасуљ, пиринач, кромпир, стоку за клање, свињску маст, млеко, уље, соју, шећерну репу, памук, конопљу, лан, вуну, сирову кожу и дуван.²⁰ Пољопривредни производи се откупљују од индивидуалних пољопривредних произвођача и од предузећа која се баве пољопривредном производњом. За побољшање материјалне структуре привреде и усмеравање и усклађивање токова друштвене репродукције веома је значајна производња хране, посебно основних пољопривредно-прехранбених производа. Производњу у пољопривреди треба повећати и у друштвеном сектору, и у индивидуалним газдинствима. Пољопривредна предузећа треба да обе-

¹⁹ Предузећа и друга правна лица која производе предмете од посебног значаја за одбрану земље или су оспособљена за такву производњу, не могу мењати намену производно-технолошких целина које служе за производњу тих предмета без сагласности савезне владе, односно савезних органа управе (*Закон о одбрани*, чл. 32).

²⁰ Др Рајко Дамјановић, *исто*, стр. 85.

збеде бржи раст производње рационалним коришћењем постојећих капацитета и земљишта, а треба и повећати обрадиве површине.

С аспекта одбране, већу пажњу треба посветити бржем развоју производних потенцијала брдско-планинских и пограничних подручја, која имају посебан значај за одбрану. На тим подручјима треба оснивати предузећа и повезивати их са предузећима из других региона, потрошачким центрима и туристичком привредом. Да би се то постигло треба приступити интензивнијој изградњи регионалних путева, развоју мале привреде, производњи сточне хране, развоју сточарске производње, воћарства, производњи јечма, зоби, кромпира и других ратарских култура. Производни потенцијали брдско-планинског подручја омогућавају много већу производњу пољопривредних производа него што се сада остварује.

Економском политиком у одређеном планском периоду треба одредити циљеве и задатке. У вези с тим, мора се предвидети приоритетно кредитирање производње, залиха у резерви, одређених пољопривредних производа (пшеница, кукуруз, шећерна репа и шећер, уљарице и сирово уље итд.). Такође, мора се организовати тов стоке, смештај рибе и меса у хладњаче, производња млека и млечних производа, воћа итд. На нивоу Федерације одређују се заштитне цене основних пољопривредних производа (пшеница, кукуруз, сунцокрет, шећерна репа, говеда, свиње, овце, и друго). Држава мора мерама економске политике да подстиче развој села, пољопривредних задруга и коопераната да би се створили услови и материјална основа за даљи њихов рад. Један од значајних задатака је и успешна примена и изградња система за наводњавање и одводњавање, да би се обезбедили услови за високо интензивну пољопривредну производњу (наводњавањем) и смањиле штете у пољопривреди (одводњавањем). Да би се повећала производња прехранбено-пољопривредних производа држава треба економском политиком да повећа интересовање привредних предузећа за што већу производњу како би се задовољиле домаће потребе и повећао извоз.

У друштвеним плановима развоја наше земље предвиђа се убрзани развој пољопривредне производње. Исто тако, узимају се у обзир и захтеви одбране, уз највеће ангажовање свих субјеката нашег друштва да се пољопривреда на најефикаснији начин припреми за производњу у свим ратним условима. Припреме пољопривреде за рат су неопходне како би могла да пређе на производњу у ратним условима. На производњу у ратним условима прелази се у случају непосредне ратне опасности или отпочињања ратних операција. Међутим, у савременим условима веома је тешко проценити и одредити степен ратне опасности који условљава прелазак на ратну производњу, јер он може да буде постепен и да дуже траје.

С обзиром на досадашњи темпо раста пољопривредне производње и на отежане економске услове може се закључити да је достигнути ниво самообезбеђености храном задовољавајући. Ако би пољопривреда у ратној ситуацији остварила исти обим и структуру производње као у

миру, уз рационално трошење, могла би да исхрани још неколико милиона становника. Међутим, досадашња искуства су показала да у рату пољопривредна производња опада, а процене утицаја ратних дејстава у евентуалном рату који би се водио на тлу СРЈ и територијална концентрација пољопривредне производње у многоне доводе у сумњу тај закључак. Стога је реалан закључак да достигнути ниво и структура пољопривредне производње, уз добро организовање, брижљиво чување затечених залиха и економисање храном у рату, једва могу да обезбеде једногодишњу исхрану становништва СР Југославије.

Припрема саобраћаја за функционисање у рату

У развоју сваке земље и животу становништва саобраћај има важну и вишеструку улогу. То се огледа у међузависности степена развоја саобраћаја и нивоа развоја производних снага, јер саобраћај има велики утицај на привредни развој земље. У овом веку дошло је до наглог развоја саобраћаја у свету. Саобраћај је продукт савремене научно-техничке револуције и, истовремено, изражава једно од њених основних својстава. Досадашњи квалитативни преобраћај није се могао догађати изоловано, независно од других система привредних и друштвених делатности, па ни одбрамбених. Осим задовољавања потреба друштва у снабдевању и превозу људи и материјалних добара (што је основни циљ те делатности), саобраћај је уткан у све фазе друштвене репродукције, па се сваки промашај у његовом функционисању непосредно одражава на њене процесе. Он може знатно да убрза токове друштвене репродукције, али и да их успорава ако није довољно развијен.

Саобраћај има важну економску, социјалну, политичку и одбрамбену улогу. Чинилац је повезивања и активирања свих друштвених и привредних потенцијала земље. Својим деловањем значајно утиче на формирање система одбране и на ефикасност његових потенцијала. Истовремено, саобраћај је део система општенародне одбране и непосредно учествује у формирању свих његових елемената. Повезује све друштвене потенцијале у стратегијском смислу и значајно утиче на системска питања одбране у утврђивању потенцијалних могућности других система који су на њега наслоњени.

Ефикасна организација и функционисање саобраћаја у миру нужен су предуслов за његово успешно одвијање у рату. Питање управљања саобраћајем у рату једнако је важно као и управљање другим најзначајнијим привредним и друштвеним делатностима. Да би се успешно обавили задаци из области управљања саобраћајем у рату нужно је да се обезбеди висок степен његове усклађености са нашом доктрином одбране.

Енергетске могућности земље умногоме одређују могућности функционисања саобраћаја како у миру, тако и у рату, што се мора узимати у обзир приликом планирања развоја саобраћаја и саобраћајних средстава. Јер, саобраћај је, како у мирнодопским, тако и у ратним условима,

сложен организацијски и техничко-технолошки систем, с унапред задатим циљевима. Услови за саобраћај се веома брзо мењају и у миру, а посебно у рату, те се на те промене мора одговарати брзо и квалитетно.

У даљем развоју саобраћајног система неопходно је обезбедити његово веће технолошко јединство и рационално функционисање. Посебно је значајно стварање услова да се потребе у саобраћајним средствима што више подмирују из производње у земљи, да се што више користе домаћи енергетски извори и развија саобраћајна инфраструктура (нарочито у брдско-планинским подручјима и у захвату стратегијских праваца југословенског ратишта), и да се повећа степен јединства и целовитости саобраћајног система. Припрема саобраћаја за функционисање у рату је веома сложен и обиман посао, па јој треба посветити посебну пажњу. Посебно треба обавити припрему путног, железничког и ваздушног саобраћаја.

Закључак

Функционисање привредног система у рату директно је повезано са квалитетом припрема привредног система у миру. Основна претпоставка успешних припрема привреде за функционисање у рату је њена ефикасност у миру. Да би се успоставио оптималан модел припрема привредног система за функционисање у рату треба сагледати специфичности производње у привредним гранама које имају посебан значај за одбрану, ниво привредних ресурса, размештај њихових привредних капацитета, степен задовољавања потреба домаће потрошње, увозну зависност, могућност садашњег и будућег развоја и друга важна питања везана за одбрану.

Потреба за даљим јачањем одбрамбене способности један је од основних задатака и циљева економског развоја наше земље. У остваривању тих задатака и циљева посебан значај има оспособљеност привредних делатности за функционисање у рату. Због карактера савременог рата и места и улоге индустрије у развоју и функционисању савремене привреде индустрија има посебно место у оквиру одбрамбених припрема земље. Приликом решавања свих проблема око припреме индустрије за функционисање у рату треба поћи од достигнутог нивоа, потреба и могућности за даљи развој индустрије и од усвојене концепције и доктрине одбране. У вези с тим, индустрију за одбрану треба припремати као интегрални део њеног укупног развоја.

Претпоставка за даљи развој индустрије и јачање одбрамбене способности земље јесте бржи развој индустрије у наредном периоду. Нарочито треба развијати делатности које омогућавају експанзију у производњи, уз истовремено ослањање на домаће потенцијале. Досадашњи темпо раста пољопривредне производње, у отежаним економским условима показује да је достигнути ниво самообезбеђивања храном задовољавајући. Осим тога, саобраћај има важну и вишеструку улогу у развоју сваке земље. Ниво развијености саобраћаја директно се одра-

жава на развој производних снага земље. У стратегијском смислу, саобраћај повезује све потенцијале друштва и значајно утиче на системска питања одбране у утврђивању потенцијалних могућности других система који су на њега наслоњени. Да би саобраћај успешно функционисао у рату основни предуслов је његово ефикасно организовање и функционисање у миру. Да би се успешно обављали задаци из области управљања саобраћајем у рату треба обезбедити висок степен његове усаглашености са нашом доктрином одбране. Припрема путног, железничког и ваздушног саобраћаја за функционисање у рату је веома сложен и обиман посао. Зато у оквиру припреме привреде за њено функционисање у рату посебну пажњу треба посветити саобраћају.